

Федорова Людмила Егоровна,

Ожо сайдар киинэ

Хатылытаабы «Ньургунун» ухуйаан

(Чурапчы улууһа)

үрдүк категориялаах

сүрүннүүр иитээччитэ

Тиэмэтэ: Күн киһитэ көмүскэс, айыы киһитэ аһыныгас.

Сүрүн уобалас: «уопсастыбаҕа сылдыһыны, бодоруһууну сайыннарыы».

Алтыһар уобаластар: “билиини-көрүүнү сайыннарыы”, “тылы сайыннарыы”.

Бытыллар бөлөҕө: оскуолаҕа киирэргэ бэлэмнэнии бөлөх.

Сыала: «Биэс ынахтаах Бэйбэрикээн эмээхсин» остуоруйа нөнүө “күн киһитэ көмүскэс, айыы киһитэ аһыныгас” диэн өйдөбүлү тиэрдэн, оҕону сизэрдээх буоларга иитии.

Иитэр-үөрэтэр сорууга: аһаныгас буолууну, көмөлөһөр баҕаны үөскэтии.

Сайыннаар сорууга: ожо толкуйдуур, ойуулаан, образтаан, онорон көрөр сатабылын сайыннарыы.

Туттуллар ньымалар, технологиялар: ожо болҕомтотун тардар соһуччу түгэннэр, хартыынаны көрүү, өйгө онорон көрүү, интерактивной технологиялар: кыра бөлөҕүнэн үлэ, броуновской хамсаабын, оруоллаах оонньоохун.

Туттуллар тэриллэр: интерактивной доска, проектор, ноутбук, динамик, Movie Maker программа, маллаах хоппо, изйии түгэннэрин оонньоон көрдөрөргө аналлаах атрибуттар, чороон, күлүүс, мольберт, «аптаах хартыына», батик кырааската, улахан киистэ.

Түгэтиллэр матырыйааллар: үс эйгэҕэ оһоһуллубут соруудахтар, борустуой харандаастар.

Бэлэмнэнии үлэтэ: «Биэс ынахтаах Бэйбэрикээн эмээхсин» остуоруйаны истии.

Дьарык барыта

### **1. Кириин чааһа**

Иитээчи: - Үтүө сарсыарда үүммүтүнэн эбэрдэ буоллун! Бүгүҥнү күн эһиэхэ үгүс үөрүүнү эрэ аҕаллым. Онтон мин эһиэхэ тугу эрэ аҕаллым. Көрүөххүтүн баҕарабыт?

Иитээчи мольбертка ыйаммыт А3 рамкаҕа тиириллибит манан таһаһы көрдөрөр: - Бу тугуй?  
*Оҕолор хоруйдара.*

Иитээчи: - Туох ойууламмытый?

Оџолор: - Туох да суох.

Иитээччи: - Билигин мин эһиэхэ фокус көрдөрүөм. Биир, икки, үс...Иитээччи эрдэ бэлэмнэниллибит улахан киистэнэн манан таһаһы батик кырааскатынан кырааскалаабытыгар, ойуу көстөн кэлэр.

- Болџойон көрүң эрэ, туох уруһуйдаммытый? Бу остуоруйаны билэбит дуо?

*Оџолор хоруйдара.*

## **II. Сүрүн чааһа.**

Иитээччи: - Бугун биһиги «Биэс ынахтаах Бэйбэрикээн эмээхсин» остуоруйаҕа ыалдьыттыахпыт. Биир, икки, үс... Аптаах остуоруйа музыката тыаһыыр, интерактивнай доскаҕа улахан, дьэрэкээн остуоруйа аанын ойуута көстөр.

- Бу аанынан эһиги сэрэйбиккит курдук остуоруйаҕа ыалдьыттыахпыт. Биир, икки, үс – остуоруйа аана арылын!

Аан арыллар – сирэйин саба туттубут кыыс олорор, ытыыр саната иһиллэр: “Күн киһитэ көмүскэс, айыы киһитэ аһыныгас дириллэр. Үтүө санаалаах оџолор баар буоллаххытына бука баһаалыста көмөлөһүн. Абааһы кыһа сирэйбин саралыы тардан баран хараҥа чулаанна хаайан кэбистэ. Бу карта баар, картаҕа моһоллор бааллар. Бу моһоллору туоруургутугар эһиэхэ билиигит-көрүүгүт туһалыа. Хас биирдии моһолу туораатаххыт аайы “күлүүс ойуулар” тахсан кэлиэхтэрэ. Бу ойуулар көмөлөрүнэн абааһы дьиэтин күлүүһэ ханна сытарын билиэххит. Айаннытыгар ситиһиини баҕарабын. Мин эһиэхэ эрэнэбин».

Иитээччи: - Үтүө санаалаах оџолор бааллар дуо манна? Көмөлөһүөххүтүн баҕарабыт дуо Сандаара кыыска?

Иитээччи Сандаара эппит тылларын оџолор төһө өйдөөбүттэрин ыйыталаһар. Кыыс биэрбит картатын көрдөрөр, моһол диэн тылы быһаарар.

Моһоллорго айан.

Оџолор түөрт остуолга 3-4-түү буолан баҕаларынан арахсан тураллар.

Иитээччи: - Дьэ туох соруудахтаах карта эбитий, билигин билиэхпит. Ханнык моһолтон саҕалыыбытый? – иитээччи оџолорго талалларыгар көңүл биэрэр. Доскаҕа үс моһол үс араас өннөөх төгүрүгүнэн бэлиэтэммитэ көстөр. Төгүрүгү баттаатаххына соруудаҕа тахсан кэлэр.

Оџолор талбыт төгүрүктэрин баттыыллар.

I моһол – изйии эйгэтэ.

Иитээччи: - Хас биирдии киһи үөрэр, хомойор, соһуйар, кыһыһар – ол аата кини буолар түгэннэргэ бэйэтин изйиитин көрдөрөр (доскаҕа пиктограммалар көстөллөр). Бу остуоруйаҕа араас изйии түгэннэрэ бааллар. Билигин бу түгэннэри оонньоон көрдөрүөхпүт. Хоппо иһиттэн сөбүлээбит малларгытын ылан үллэстин. Эһиги артыыстар, онтон мин кэпсээнньит буолуом.

Оџолор хоппоттон маллары ылан бэйэлэрэ үллэстэллэр. Ох саа – Хаардьыт Бэргэн, бастына – Сандаара, былаат, ыаҕайа – Бэйбэрикээн эмээхсин, унуохтарынан тиһиллибит оџуруу –

Абааһы кыһа, ат бэргэһэтэ – Чоочугур Чуоһур, хатын лабаалара, төбөһө кэтэр атрибуттар: кун, чыычаахтар, ынахтар.

Сорудах. Иитээччи остуоруйаттан изйии түгэннэрин кэпсиир, оһолор оонньоон көрдөрөллөр.

- Бэйбэрикээн эмээхсин ынаһын ыы олордоһуна хобо чуораан лынкынаабыт, кыптыый тыаһа кынкыр гына түспүт. Эмээхсин соһуйан ходьох гына түспүт, үүтүн тоһо түһэрбит. *Соһуйуу.*

- Абааһы кыһа ыстанан тахсыбыт, кыһы көрөөт кыһырбыт, кыыл курдук ырдыгынаабыт, соһотох хараһын сүүһүн аннынан көрбүт. *Кыһырыы.*

- Тыллаах-өстөөх Чоочугур Чуоһур ат иччитэ издээннэ түбэспитин билэн хомойдо, өрө тыынна. Төбөтүн умса туттан аат харата аргый аһай хаама тураахтаата. *Хомойуу.*

- Бэйбэрикээн эмээхсин кыһын көрөн ымманыа түстэ, кууһан ылла, сырылаччы сыллаата. Сандаара кыыс кэргэнэ кэлбитин көрөн сандаара түстэ, күндү күтүөт Хаардыт Бэргэн үөрэн мичилийдэ. Оннооһор күммүт мичээрдээтэ, сарданаларын ыспахтаата. Чыычаахтар ырыа-тойук тартылар, төгтөрү-таары көттүлэр. Хатын мастар суугунаһан бардылар, ынахтар мангыраһан айхал-мичил буоллулар. Уруу киэнэ улаһана буолла, үнкүү-битии оройуттан тардылынна. *Үөрүү.*

- Маладыастар, сорудаһы бэккэ толордугут. Сөпкө толордохпутуна доскаһа “күлүүс ойуу” тахсыахтаах. Көрүөбүн эрэ, аан ойуута таһыста, ол аата сөпкө толорбуппут.

II моһол – аһсаан уонна тыл эйгэтэ.

Сорудах. Аһсаан – ыһыллан сытар уонна диэри сыһпаралары улаатан иһэр бэрээдэгинэн сааһылаан. Тыл сайдыта – «кыыс» диэн тылы фишканан суруйун.

- Сорудахпытын сөпкө онордубут дуо? Досканы көрөбүт, чороон ойуута таһыста.

Физминутка.

- Оһолоор, мин наһаа тиригим. Оол көстөр көлүччэһэ баран сөрүүкүүбүт дуо?

“Көлүччэһэ” - онорон көрүүгэ мини-этид. “Уунан” ысыһа, “атахтарын танаһын устан ууну тэпсэ, атаһы өрө көтөһөн сүүрэкэли” оонньоулар.

III моһол – сизэр эйгэтэ.

Доскаһа «Оһолор оонньоу сылдыаллар» хартыына көстөр. Иитээччи оһолор болһомтолорун оонньоура суох, туора турар кыыска тардар. Тоһо хомойбутун туоһулаһар.

Сорудах. Доһордуу, аһыныгас буолуу туһунан өс хоһооннорун этиг. Хайа остуол элбэх өс хоһоонун билэр эбитий.

Иитээччи: - Сорудахпытын толордубут. Досканы көрөбүт, харах ойуута таһыста. Билигин көмө ойууларбытын барытын түмэн көрүөбүн “аан, чороон, харах”. Толкуйдаан эрэ, Сандаара кыыс бу ойууларынан тугу этиэн баһарара буолуой. *Оһолор толкуйдуулар.*

- Саамай сөп. Аан кэннигэр чороон турар, ол чороону көрөбүт. *Оһолор аан кэннигэр сүүрэллэр.*

- Туох баар эбитий? Тугу буллугут?

Оҕолор: - Күлүүс!!

Иитээччи: - Чулаан аанын аһа охсуобун, Сандаараны быһыабын (күлүүһү ылан чулаан аанын “аһар”. Доскаба Сандаара үөрбүт ойуута көстөр, оҕолорго махтанар).

### **III. Түмүктүүр чааһа.**

Иитээччи: - Биһиги күн киһитэ көмүскэс, айыы киһитэ аһыныгас буоламмыт тугу онордубутуй?

- Мэһэйдэри туоруурбутугар биһиэхэ туох көмөлөстөй?
- Эһиги бугун эрэ үтүө быһыыны онордугут дуо?
- Хаһан, туох үтүөнү онорбуккутуй?
- Маладьыастар, бу курдук куруутун үтүөнү, кэрэни эрэ оноро сылдыын!